

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه شهید مطهری (ره) تنکابن

عنوان

وفای به عهد و اهمیت آن بر اساس آیات قرآن کریم

استاد

خانم عرب

پژوهشگر

عادلہ مرتمی

بهار ۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده:

عهد و پیمان یکی از مهمترین وظایف دینی و اخلاقی مسلمانان است که در اصطلاح قرارداد ها و پیمان هایی که باید آن ها را حفظ کرد و دقیقاً رعایت نمود گفته می شود . احترام به پیمان ها و لزوم عمل به آن ریشه فطری دارد . هر انسانی لزوم عمل به پیمان را در نخستین مدرسه تربیت ، یعنی فطرت و سرشت انسان می آموزد و از آن الهام می گیرد . به خاطر فطری بودن این اصل در جامعه انسانی ، نقض عهد و پیمان شکنی از رذایل اخلاقی شمرده می شود و ضربات شکننده و جبران ناپذیری شخصیت و انسانیت فرد وارد می سازد و در صحنه های سیاسی ، هیچ چیز رسواتر از پیمان شکنی نیست و قرآن مجید دستور می دهد تا به عهد و پیمان خود پیوسته وفادار باشیم و بدانید که در برابر خدا مسئولیم . برجسته ترین و زیبا ترین نمود های وفا داری را می توان در میان پیامبران و رهبران الهی یافت این بزرگ مردان هم خود بر وفا داری به عهد و پیمان پای می فشردند و هم پیروان خود را به سوی این فضیلت بزرگ فرا می خواندند .

در این تحقیق با توجه به روش اسناد مدارک و از منابع دسته اول مانند قرآن کریم برای شروع بحث خود در پیرامون وفا به عهد و اینکه چرا انسان باید وفادار باشد براساس دیدگاه قرآن کریم و آیات و روایات برای بررسی شواهد و به دست آوردن نتایج کافی استفاده کرده است . و در صدد پاسخگویی به این گونه سوالات می باشد. لزوم رعایت عهد و پیمان چیست؟ معنا و اقسام عهد و پیمان چیست؟ وفا به عهد و پیمان در اجتماع چه آثاری دارد؟

همانگونه که وفا به عهد و پیمان موجب قدرت و شوکت و پیشرفت است ، پیمان شکنی سبب ضعف و ناتوانی و نابودی است عدم وفا به عهد و پیمان شکنی هم نوعی خیانت محسوب می شود و سبب نابودی افراد و ملت ها می گردد . و همچنین وفا به عهد و پایبندی به تعهدات از نظر اسلام از عالی ترین فضایل انسانی است قرآن کریم و آثار ائمه معصومین (علیه السلام) حاکی از این هستند که وفا به عهد یکی از شرایط اساسی ایمان محسوب می شود .

کلید واژه : عهد ، اهمیت، وفا ، آیات

مقدمه

می دانیم مهمترین سرمایه یک جامعه ، اعتماد متقابل افراد اجتماع نسبت به یکدیگر است، اصولاً آنچه جامعه را از صورت آحاد پراکنده بیرون می آورد و همچون رشته های زنجیر به هم پیوند می دهد، همین اصل اعتماد متقابل است که پشتوانه فعالیت های هماهنگ اجتماعی و همکاری در سطح وسیع می باشد. عهد و پیمان و سوگند، تأکیدی است بر حفظ این همبستگی و اعتماد متقابل ، اما آن روز که عهد و پیمان ها پشت سر هم شکسته شود، دیگر اثری از این سرمایه بزرگ اعتماد عمومی باقی نخواهد ماند، و جامعه بظاهر متشکل ، تبدیل به آحاد پراکنده فاقد قدرت میشود .به همین دلیل مکرراً در آیات قرآن ، و بطور گسترده و احادیث اسلامی ، روی مساله وفای به عهد و ایستادگی در برابر سوگندها تأکید شده است ، و شکستن آن از گناهان کبیره محسوب میشود .امیر مؤمنان علی(علیه السلام) در فرمان مالک اشتر به اهمیت این مساله در اسلام و جاهلیت اشاره کرده ، و آن را مهمترین و عمومیتترین مساله می شمرد، و تأکید می کند که حتی مشرکان نیز به این امر پایبند بوده اند، زیرا عواقب دردناک پیمان شکنی را دریافته بودند.

تعریف و تبیین موضوع :

عهد در اصطلاح به قرارداد ها و پیمان هایی که باید آنها را حفظ کرد و دقیقاً رعایت نمود گفته می شود .^۱ عهد و پیمان یکی از مهمترین وظایف دینی و اخلاقی مسلمانان است ، چنانچه خداوند می فرماید : (یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود) ای کسانی که ایمان آورده اید به پیمان ها وفا کنید . رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز وفا به عهد را از شرایط اساسی ایمان می داند.^۲

نکته مهم اینجاست که گاه اهمیت عهد و پیمان و شرایط آن در روابط مختلف مسلمانان نادیده گرفته شده یا سبک شمرده می شود . گاه در افزایش آمار طلاق ، خیانت ، افزایش جرم و درگیری و نزاع این مسئله خود نمایی می کند و مشکل عمده ، عدم توجه به اهمیت رعایت قوانین و تعهدات اخلاقی مربوط به این مسئله مهم می باشد .

لذا ضروری است که این مشکل با تحقیق و تفحص بیشتر در زمینه مسائل مربوط به آن مورد توجه قرار گیرد . و اگر در این زمینه هم چنان کوتاهی صورت گیرد برخی از آداب و اخلاق شرعی و عرفی ، مسلمانان دچار تهدید می گردد و جامعه به سمت بی اعتمادی پیش می رود .^۳

عهد و پیمان معنای وسیعی دارد و در وهله ی اول بر دو قسم است .

الف) عهد و پیمان با خدا

ب) عهد و پیمان با مردم

^۱ . ناصر مکارم شیرازی ، اخلاق در قرآن ، جلد ۳، چاپ اول ، تهران ، مدرسه امام (ع) ، ۱۳۸۰ ، ص ۲۴۶.

^۲ . مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران ، شمیم یاس ، شماره ۵۷ ، ۱۳۸۶ ، ص ۴۳.

^۳ . حسین ادرکائی ، طلاق از دیدگاه اخلاق و قانون ، تهران، اسلامی، ۱۳۸۵ ، ص ۱۶۲-۱۶۵.

کسانی می توانند به عهد و پیمان خود پای بند باشند که میان سخن و عملشان دو گانگی نباشد و خود را در گرو سخن و وعده خویش بدانند . امام علی (علیه السلام) می فرماید : (از این که به مردم وعده دهی و سپس تخلف کنی پرهیز؛ زیرا خلف وعده ، موجب خشم خدا و خلق است .)^۱

عوامل پیمان شکنی

- ۱- مقابله به مثل : هر گاه طرف قرارداد به تعهداتش در قبال فرد یا جامعه پای بند نباشد ، طرف دیگر نیز می تواند پیمانش را بشکند . قرآن می فرماید : (چگونه می شود مشرکان نزد خدا و رسول او پیمان داشته باشند ، مگر آنان که در مسجدالحرام با آنها پیمان بستید ؛ پس تا زمانی که آنان وفا دارند ، شما نیز وفادار باشید .)^۲
- ۲- خیانت : هرگاه فرد بترسد که طرف مقابل قصد خیانت دارد ، می تواند پیمان را فتح کند ، به شرطی که طرف مقابل را از این موضوع مطلع سازد . قرآن می فرماید : (اگر از خیانت گروهی بترسی ، منصفانه به آنان اعلام کن . خدا خیانت کاران را دوست نمی دارد .)^۳
- ۳- ترس : ترس از قدرت ما فوق ، شاید مهم ترین عامل شکستن پیمان ها باشد .
- ۴- منافع شخصی : بسیاری از مردم منافع شخصی را بر مصلحت متقابل ترجیح داده و پیمان شکنی می کنند.

^۱ . نهج البلاغه ، نامه ۴۱

^۲ . ، سوره توبه ، (۹) آیه ۷

^۳ . ، سوره انفال ، (۸) آیه ۵۸.

نتیجه گیری :

در این مقاله چنین نتیجه می گیریم که عهد و پیمان نسبت به هر امری واجب است زیرا معنای عهد حفظ نگه داشتن و مراعات آن و پیمان یعنی قرار دادی بین دو نفر یا دو گروه یا چند نفر و چند گروه که وفا به آن نیز لازم است .

عهد و پیمان معنای وسیعی دارد . علاوه بر عهد پیمان با خدا عهد و پیمان با مردم را شامل می شود وفا به عهد و پایبندی به تعهدات از نظر اسلام از عالی ترین فضایل انسانی است قرآن کریم و آثار ائمه معصومین (علیه السلام) حاکی از این هستند که وفا به عهد ، یکی از شرایط اساسی ایمان محسوب می شود .

همانگونه که وفا به عهد و پیمان موجب قدرت و شوکت و پیشرفت است ، پیمان شکنی سبب ضعف و ناتوانی و نابودی است عدم وفا به عهد و پیمان شکنی هم نوعی خیانت محسوب می شود و سبب نابودی افراد و ملتها می گردد.

وفا به عهد ، رحمت خدا مایه آرامش بندگان است در اهمیت وفا به عهد همین بحث ، و حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: به عهد خویش وفادار باش و بر آنچه به عهد گرفتی ، امانت دار باش و جان خویش را سپر پیمان خود گردان زیرا هیچ یک از واجبات الهی همانند وفا به عهد نیست که همه مردم در جهان با تمام اختلافات که در افکار و تمایلات دارند ، در آن اتفاق نظر دارند تا آن جا که مشرکین زمان جاهلیت به عهد و پیمانی که با مسلمانان داشتند وفادار بودند . زیرا آنان آینده ناگوار پیمان شکنی را آزمودند پس هرگز پیمان شکن مباش و در عهد خود خیانت مکن و دشمن را فریب مده زیرا کسی جز نادان بدکار بر خود گستاخی روا نمی دارد . خداوند عهد و پیمانی را که با نام او شکل می گیرد با رحمت خود ، مایه آسایش بندگان و پناهگاه امنی برای پناه آورندگان قرارداده است تا همگان به حریم امن آن روی آورند پس فساد و خیانت و فریب

در پیمان راه ندارد. رعایت عهد و پیمان آثاری را به دنبال دارد و در قرآن کریم برای عهد و پیمان احکام فقهی وجود دارد .

در اسلام اهمیت فوق العاده زیادی به امانت و پای بندی بودن به تعهدات داده شده و از مهمترین نشانه های ایمان معرفی گردیده است . آنانی که به تعهدات که دارند چه بین خود و خداوند چه بین خود و دیگران عمل می کنند خدا آنقدر به ما نزدیک است که به ما می فرماید : با من عهد ببندید ، مرا طرف معامله خود قرار بدهید .

فهرست منابع

قران کریم

نهج البلاغه

- ۱- ادرکانی ، حسین، طلاق از دیدگاه اخلاق و قانون ، تهران، اسلامی، ۱۳۸۵
- ۲- بیگی ، روح الله، ارزش های اجتماعی در قرآن ، چاپ ۴، قم ، انتشارات اسوه ، ۱۳۸۹
- ۳- جوادی آملی، عبدالله، ادب فنای مقربان ، جلد ۵، قم ، اسراء ، ۱۳۸۱
- ۴- دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم ، ره توشه راهیان نور ، قم ، بوستان کتاب ، مرکز چاپ ونشر دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم ، ۱۳۸۴
- ۵- دلشاد، مصطفی ، تهرانی ، سیره نبوی ، تهران ، جلد ۳، چاپ اول ، وزارت ارشاد اسلامی ، سازمان چاپ و انتشارات ، ۱۳۷۳
- ۶- راغب اصفهانی ، محمد ، المفردات الفاظ قرآن، تحقیق صفوان عدنان داوودی ، قم ، انتشارات ذوی القربی ، ۱۳۴۰
- ۷- طباطبایی، محمد حسین، تفسیرالمیزان، جلد ۱، چاپ بیست وهشتم، قم ، ۱۳۸۸
- ۸- عزیزی ، عباس، اخلاق نمازگزاران ، قم ، انتشارات نبوغ ، ۱۳۵۷
- ۹- کرمی ، علی، نهج الفصاحه ، چاپ اول ، قم ، انتشارات حلم ، ۱۳۸۴
- ۱۰- ناصر مکارم شیرازی ، تفسیرنمونه ، دارالکتب الاسلامیه ، جلد اول ، ۱۳۵۴،
- ۱۱- _____ ، اخلاق در قرآن ، جلد ۳، چاپ اول ، تهران ، مدرسه امام علی (ع) ، ۱۳۸۰
- ۱۲- _____ ، تفسیر نمونه ، دارالکتب الاسلامیه ، جلد ۵، ۱۳۵۷
- ۱۳- _____ ، ناصر، اخلاق در قرآن ، جلد ۶، چاپ اول ، تهران ، مدرسه امام

(ع) ، ۱۳۸۰

۱۴- مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران ، شمیم یاس ، (ماهنامه - اجتماعی ،

سیاسی ، فرهنگی) شماره ۵۷، ۱۳۸۶

۱۵- مصباح یزدی ، محمد تقی، خود شناسی برای خود سازی ، قم ، انتشارات موسسه

آموزش و پرورش امام خمینی (ره) ، ۱۳۹۰

۱۶- معین ، محمد، فرهنگ معین ، تهران ، جلد ۴ ، انتشارات بهزاد ، ۱۳۸۱